

1. Heritage days 2025.....2
2. Funerair Granit *du Mayet* uit het Franse departement Allier, voor het familiegraf van Jacquet- de Haveskercke, op de begraafplaats van Elsene.....3
3. Aanwinsten bibliotheek en archief Epitaaf. Een merkwaardige foto uit WOI in de Necropoliskerk te Grimde.....10
4. Bloemlezing uit de pers.....20

Met de steun van

Beste lezer,

Met veel genoegen presenteer ik u dit nieuwe nummer van *Tafofiel*, in een nieuw jasje. Ons funerair erfgoed blijft verbazen door zijn rijkdom en veelzijdigheid: elk monument, elke foto en elk verhaal werpt nieuw licht op hoe mensen hun doden herdachten en herinneringen vormgaven.

Vooraleer we in dit nummer twee bijdragen uitlichten, nodig ik u graag uit op de **Heritage Days** van zaterdag 20 en zondag 21 september, dit jaar in het teken van de **art deco**. Deze stijl drukte in de jaren 1920-1940 een sterke stempel op de funeraire kunst en geldt als de laatste homogene stijl met duidelijke kenmerken in vorm, materiaal en vakmanschap. In onze tentoonstellingsruimte vindt u hierover een kleine expositie – u bent van harte welkom.

Verder leest u het verhaal van het **familiegraf Jacquet-de Haveskercke** op de begraafplaats van Elsene. Uitgevoerd in *granit du Mayet* en ontworpen door Henry Lacoste, illustreert dit monument hoe architectuur, familie-geschiedenis en herinneringscultuur samen-komen.

Tot slot brengen we een bijzondere vondst uit de **Necropoliskerk van Grimde**: een historische foto uit de Eerste Wereldoorlog die de kerk toont als tijdelijke rustplaats voor gesneuvelden. Het herinnert ons hoe nauw rouw en erfgoed verweven zijn, en hoe plekken van verlies ook tot collectief geheugen uitgroeien.

Ik wens u veel leesplezier en inspiratie bij deze nieuwe uitgave.

Tom Verhofstadt, voorzitter

1.
HERITAGE DAYS – BRUSSEL - 2025

Naar jaarlijkse gewoonte neemt Epitaaf deel aan de open monumentendagen van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

*Voor het programma kan u terecht op
<https://heritagedays.urban.brussels/nl/programma/all/list/>
waar ook onze activiteit wordt aangekondigd.
De ploeg van Epitaaf heet u graag hartelijk welkom.*

2. FUNERAIR GRANIT DU MAYET UIT HET FRANSE DEPARTEMENT ALLIER, VOOR HET FAMILIEGRAF VAN JACQUET – DE HAVESKERCKE, OP DE BEGRAAFPLAATS VAN ELSENE

MARC MATTHEUSSENS

FOTO'S VAN DE AUTEUR, TENZIJ ANDERS VERMELD

Het familiegraf van Jacquet – de Haveskercke

De begraafplaats van Elsene is gelegen aan de Boondaalsesteenweg nummer 478 en aan de Kroonlaan nummer 592 te Elsene. Een eeuwige concessie voor het grafmonument nummer 3289 voor zes personen van de familie Jacquet - de Haveskercke, werd toegekend op 26 maart 1924. Het bevindt zich op het ereperk voor militairen aan het tweede rondpunt.

Het familiegraf¹ bestaat uit een granieten sarcofaag die rust op een zerk en die aanleunt tegen een lage stèle. Een bronzen wapentrofee op gietijzeren steunen is verankerd in de granieten stèle.

¹Informatie betreffende het concessiedossier van het familiegraf verkregen van Bénédicte Verschaeren waarvoor dank. Ook dank aan Tom Verhofstadt voor de foto's van het graniet, uit de granietcollectie E.Beernaert van Epitaaf vzw en

Op de grafsteen staan de namen van de belangrijkste overledenen in het graniet gebeiteld:

LIEUTENANT GENERAL

JACQUET

Commandant

la III^m division

nov 1914-1916

Sart - Tilman

Lombardzijde

Pervijse

JEANNE DE HAVESKERCKE

son épouse

1870 -1943

A. GEORGES

DELACAVE

leur neveu

mort pour la Patrie

disparu à l'Yser en 1914

à l'âge de 21 ans

De familie Jacquet is afkomstig uit Burdinne, in het voormalig graafschap Namen, waar de oudste voorouder Jean Jacquet in 1607 is gestorven. Burdinne behoort nu tot de provincie Luik, in het arrondissement Hoi.

Dit geslacht leverde in de voorbije eeuwen notarissen, geestelijken en militairen.² Joseph Ermand Victor Louis Etienne Leon Jacquet (1857-1917) was luitenant-generaal tijdens de Eerste Wereldoorlog. Hij overleed in Pau in de Basse Pyrénées van Frankrijk aan de gevolgen van een hartkwaal. Joseph was de grootvader

Linda Van Santvoort voor de eindredactie van dit artikel.

²https://nl.wikipedia.org/wiki/Jacquet_de_Haveskercke

van Fernand Jacquet (1888-1947) heldhaftig vliegenier tijdens de Eerste Wereldoorlog. Hij was de eerste Belg die een vijandig vliegtuig uit de lucht schoot en werd ook de eerste Belgische luchtaas nadat hij vijf vijandige vliegtuigen tijdens luchtgevechten had neergehaald.¹

Anne Ferdinande Jeanne de Haveskercke was een afstammeling van een Belgisch-Frans oud adellijk geslacht waarvan de herkomst bewezen teruggaat tot 1137. Zij huwde met luitenant-generaal Joseph-Ermand Jacquet (1857-1917). Hun zoon generaal-majoor Paul Jacquet (1892-1966) verkreeg in 1931 toestemming zijn familienaam Jacquet uit te breiden met de naam de Haveskercke. Vervolgens werd de familie Jacquet de Haveskercke in deze hoedanigheid in de Belgische erfelijke adel opgenomen.²

Gepolijste letters en cijfers op de grafsteen van het familiegraf

De vierenzeventig letter- en cijfertekens van de epigrafie in graniet, staan met een gepolijst oppervlak, in reliëf.

Vóór de sarcofaag is er in de zerk een ronde uitsparing voor een kleine bloembak. De opening is omgeven door een band in licht reliëf. Achter de sarcofaag staat de granieten

stèle waarin de smeedijzeren steunen van de trofee zijn verankerd. De stèle, de zerk en de sarcofaag bestaan uit fijn gebouchardeerd *granit du Mayet*. De strakke rechte en gebogen

Blauwafdruk met ontwerp van het monument door architect H. Lacoste, archief Elsene (foto Bénédicte Verschaeren)

lijnen van het monument zijn ontworpen en uitgevoerd in de eigentijdse art-decostijl.

De stèle bestaat uit twee gietijzeren vaandelstokken omwikkeld met laurierbladeren en met twee vaandels in brons. Een horizontale gietijzeren staaf verbindt beide vaandelstokken. Centraal op de horizontale

¹ https://nl.wikipedia.org/wiki/Fernand_Jacquet

² <https://nl.wikipedia.org/wiki/De.Haveskercke>

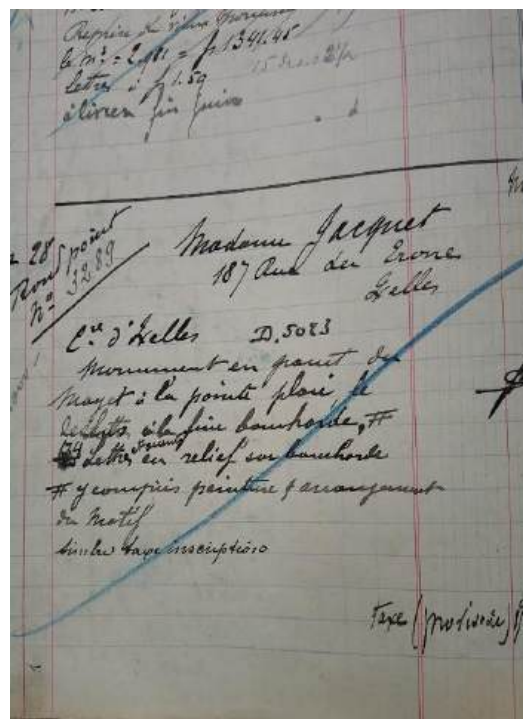
staaf is een rechtopstaand ijzeren zwaard bevestigd, met het gevest onderaan.

Op de horizontale staaf rust een trofee bestaande uit een bronzen borstplaat met in reliëf een kruisbeeld en de letters AV GENERAL JACQUET. De borstplaat lijkt op die van een Romeinse legioen centurion en verwijst naar het militair verleden van de overleden generaal. Op de borstplaat rust een bronzen helm van het Belgisch leger tijdens de Eerste Wereldoorlog.

In het concessiedossier van de gemeente Elsene zit een blauwafdruk met de plannen voor het familiegraf opgemaakt door ontwerper en architect Henry Lacoste (1885-1968) uit Rossignol, nabij Doornik. Lacoste was leraar ontwerp aan de Brusselse Academie en werd nadien ook directeur van de Academie. Hij is onder meer bekend voor zijn ontwerpen van het sanatorium van Buizingen, van kerken zoals de Sint-Theodarduskerk van Beringen en villa's in Sint-Genesius-Rode en Overijssel. Hij ontwierp ook de gemeentelijke begraafplaats van Beersel, de kerk en het gemeentehuis van Bléharis en de begraafplaats van Lessines (1924-29). Samen met architect Lucien De Vestel ontwierp hij het eerste Belgische crematorium (Ukkel, 1930-32). In de in 2008 uitgegeven monografie over Lacoste komt zijn funeraire architectuur aan bod waarin ook enkele van de door hem ontworpen graftekens worden vermeld, o.a. het eigen familiegraf op de begraafplaats van Doornik en het graf voor de familie Waucquez op het kerkhof van Laken. Over het graf van generaal Jacquet weten de auteurs te melden dat door de combinatie van steen en smeedwerk de architect een *"dialogue entre l'éphémère et le permanent"* beoogde.¹ Het ontwerp van het grafmonument dat hij voor de familie Jacquet - de Haveskercke maakte, werd goedgekeurd door de schepen voor werken van Elsene op 10 maart 1925. Uit het orderboek van Emile Beernaert blijkt dat hij de opdracht kreeg om de werken uit te voeren.

¹ <https://id.erfgoed.net/personen/3178>, geraadpleegd op 10 december 2023, Hennaut Eric, Liliane Liesens, Henry Lacoste, architecte, ed. AAM,

In het orderboek van Emile Beernaert kan men volgende verwijzing terugvinden :

28
Rond point n° 3289
Madame Jacquet
187 Rue du Trône
Ixelles
Cimetière d'Ixelles D5023
Monument en granit du Mayet à la
pointe placé, le dessus à la fine
boucharde,
FF 74 Lettres et accents en relief sur
boucharde
FF y compris peinture et arrangement du
motif
Timbre taxe inscription

Uit het orderboek van de firma Beernaert (fonds Beernaert, coll. Eptaaf vzw)

De sarcofaag, de zerk en de stèle van het familiegraf van Jacquet-de Haveskercke zijn gemaakt uit *granit du Mayet* of graniet van Le Mayet-de-Montagne, met zijn wetenschappelijke naam.

2008, pp. 74, 246. Linda Van Santvoort, *kleur op het kerkhof, interessante materiaaltoepassingen voor graftekens*, in Tafofiel 48, p.8.

Le Mayet-de-Montagne is gelegen in het zuidoosten van het departement Allier op 25 km ten zuidoosten van de stad Vichy, in het noordelijk deel van het Centraal Massief van Frankrijk. Le Mayet-de-Montagne maakt deel uit van het natuurgebied *La Montagne Bourbonnaise*.¹ Het centrum van Le Mayet-de-Montagne ligt op een hoogte van 550m op een plateau omzoomd door de valleien van de Besbre en de Sichon. Naar het zuiden toe ligt de gemeente Le Mayet-de-Montagne aan de voet van de beboste Bizin graniethuvel. Op de flank van de Bizin heuvel werd sedert 1880 graniet ontgonnen in de groeve van het bedrijf *Les Granits*. Men exploiteerde alleen graniet *boulders (blocs roulants)* die los aan het oppervlak lagen. Het graniet werd artisaan met pik en houweel bewerkt tot de gewenste grootte. Het grootste deel van het graniet diende voor de bouw van de kerk van Le Mayet en de kerk van St-Clément.

Door de aanleg van een nieuwe spoorlijn *Cusset - Roanne* en de noodzaak om een nieuwe brug te bouwen, ontstond er een grote behoefte aan lokaal graniet voor steenslag en bouw materiaal. Het grafmonument in Le Mayet-de-Montagne voor de gesneuvelden van beide Wereldoorlogen en gestorven ten gevolge van kwetsuren opgelopen tijdens de oorlogen, is gemaakt uit *granit du Mayet*.

Het niet-verweerd kalk-alkalijn graniet van Le Mayet-de-Montagne is meestal porfierisch. De fenokristallen bestaan uit roze K-Na veldspaten tussen drie en vijf centimeters groot, met uitschieters tot tien centimeters. Ze zijn soms gezondeerd en vormen ook tweelingen. Het kwarts in de grondmassa komt meestal voor in globules van individuele tegenover elkaar liggende automorfe of xenomorfe kristallen. Het zwarte biotiet is veelvuldig aanwezig en vormt meer dan tien procent van het totaal gewicht. Het biotiet is weinig gechloritiseerd en komt frequent voor in geïsoleerde grote zwarte plaatjes en eerder uitzonderlijk in aggregaten

van kleine prisma's. In het graniet van Le Mayet-de-Montagne komen regelmatig melanocratische fijnkorrelige inclusies voor. De donkere kleur van deze inclusies (bij de *granitiers* gekend als *crapauds*) is toe te schrijven aan de grote hoeveelheid aan ferromagnetische mineralen, in casu gechloritiseerd biotiet en groene hoornblende.

Detail van de sokkel van het grafmonument met een grote donkere vlek in het graniet (*crapaud*).
(foto ACAM Nathalie Cornet)

Uit microscopisch onderzoek is gebleken dat, in het graniet van Le Mayet-de-Montagne, het biotiet occasioneel met titaniet, zirkoon, monaziet of calciet mineralen voorkomt.²

In de granietcollectie van Emile Beernaert draagt het granietstaal van Le Mayet-de-Montagne het nummer 129.³

¹ https://fr.Wikipedia.org/wiki/Le_Mayet-de-Montagne.

² Verklarende nota geologische kaart van Frankrijk 1/50000 Le MAYET-de-Montagne, XXVII-30, BRGM, p.14

³ De granietcollectie maakt deel uit van het Beernaert fonds van de vzw Epitaaf.

Boven : Boorkern met Le Mayet-de-Montagne graniet, met nummer 129 in de granietcollectie van het Beernaert fonds van vzw Epitaaf. (foto Tom Verhofstadt)

Onder : Uitvergroting van een deel van de boorkern met Le Mayet-de-Montagne graniet. (foto Tom Verhofstadt)

Stratigrafisch behoort het graniet van Le Mayet-de-Montagne tot het post-Viseaan. Isotopen onderzoek heeft uitgewezen dat het graniet een absolute ouderdom heeft tussen 310 en 315 miljoen jaren.¹

In Le Mayet-de-Montagne werd in 1906 het bedrijf *Les granits Comoli* opgericht door de Comoli broers uit Italië. Het was de eerste industriële *graniterie* van Le Mayet-de-Montagne. *Les granits Comoli* ontsloot haar eerste granietgroeve in de *rue de la prugne*, achter het *Relais du Lac Des Moines* aan de voet van de Bizin. De eerste werktuigen waren vrij artisaanaal. In de *graniterie* werd het graniet gezaagd met een verticaal bewegend stalen blad en met stalen korreltjes, gekoeld door Stromend water. Hiermee kon het graniet met een snelheid van maximaal één centimeter per

uur gezaagd worden. De granietblokken werden verder behandeld als *brut*, *gebrokeerd* of *gebouchardeerd* voor bouwwerken, boordstenen van voetpaden en granietblokken voor bruggen en grafzerken. Uitzonderlijk werden kleine oppervlaktes van funerair graniet gepolijst. Grote oppervlaktes van funeraire monumenten konden door het bedrijf *Les granits Comoli* pas na 1938 gepolijst worden. Het *brocheren* bestond erin het ruwe oppervlak van het onbewerkte graniet enigszins te egaliseren tot een *bossage* met putjes van 2 tot 3 cm diepte in de bovenzijde en de zijkanten van het granietblok. Nadien werd het graniet *gebouchardeerd* tot de gewenste nivellering van het granietblok was bereikt. Kleine granietoppervlaktes konden met de hand en met gietijzeren zware gewichten, afhankelijk van de grootte en de vorm van het graniet, gepolijst worden. De polijstmachine was aan de muur vastgemaakt en had een horizontaal beweegbare arm. Aan het uiteinde van de horizontale arm bevond zich een

¹ Verklarende nota geologische kaart van Frankrijk 1/50000 Vichy, XXVI-29, BRGM, p.9

verticaal beweegbare stang met een gietijzeren cilinder onderaan. De cilinder werd als draaischijf boven het ruwe granietoppervlak geplaatst. Met stalen korreltjes variërend van één mm tot één vierde mm en koelwater kon het oppervlak geëgaliseerd worden. Daarna volgde het polijsten met verschillende carborundumpoeders met afnemende korrelgrootte. De laatste stap van het polijsten werd met schellak (een soort vernis) en *emery*, een grijszwart poeder bestaande uit een mengsel van corundum en magnetiet, uitgevoerd. Tenslotte werd tinpasta met een viltten lap, voor de glans, op het graniet ingewreven. Voor beeldhouwwerk en gravures werkte men met een compressor.¹

Aan de zuidelijke rand van het granietmassief gaat het graniet van Le Mayet-de-Montagne over in een faciès met een meer homogene granulometrie en een roze tot rode kleur. De korrelgrootte van het graniet bedraagt één centimeter of kleiner, zonder fenokristallen en met weinig micas. Dit faciès wordt het graniet van Droiturier genoemd. Het siliciumoxide gehalte ligt hier hoger.²

Het graniet van Droiturier werd eerst ontgonnen voor de bouw van de *Pont de la Vallée* over de rivier Andan tussen Droiturier en Lapalisse. De brug werd gebouwd met granietblokken van één tot twee kubieke meter zonder gebruik te maken van cement als bindmiddel. Granietblokken met het graniet van Droiturier werden ook aan een drietal lokale fabrikanten van grafzerken verkocht: Boutin, Guillonnet en Frobert.

Tussen 1900 en 1914 werd graniet in verschillende groeves ontgonnen. De belangrijke exploitaties waren in Droiturier, Saint Julien-la-Vêtre en in Le Mayet-de-Montagne. Tijdens de Eerste Wereldoorlog werd het werkvolk van de groeves gemobiliseerd voor legerdienst en lag de productie nagenoeg stil. De granietexploitatie

en -bewerking hernam na het einde van de oorlog in 1918 voor de wederopbouw van de steden en voor de bouw van oorlogsmonumenten. De Terrenoire broers die reeds met graniet van de Bizin hadden gewerkt, kwamen zich nu ook installeren in de "*rue de Laprugne*". Zij openden een nieuwe groeve achter hun werkplaats tegen de flank van de Bizin. Zij werkten met hetzelfde gereedschap als de Comoli broers. De mooiste granietblokken dienden voor funeraire werken. *La graniterie de Pont de Miellin* in Servance, in de Vogezes, kocht graniet van de *graniteries* uit de Allier om hun aanbod uit te breiden zodat ze zich aan de mode konden aanpassen. Emile Beernaert had reeds goede commerciële contacten met het bedrijf *Varelle-Cathlin* van *La graniterie de Pont de Miellin* in Servance.³ Mogelijk heeft Emile Beernaert het graniet van Le Mayet-de-Montagne via het bedrijf *Varelle-Cathlin* van *La graniterie de Pont de Miellin* leren kennen. In 1936 sloeg de recessie hard toe in de granietindustrie. In de steden werd er nog maar weinig geïnvesteerd in decoratief graniet voor openbare gebouwen. De granietbewerking in de regio hield stand dank zij de talrijke funeraire monumenten in graniet voor familiegraven maar het aantal granietbewerkers nam sterk af. Veel buitenlandse werklieden keerden terug naar hun land of gingen met pensioen. In Droiturier bleven er nog maar twaalf werklieden over. In Saint-Julien la Vêtre bleven er nog vijftien arbeiders over. In Le Mayet-de-Montagne bleven er nog ongeveer vijfendertig over. Twee werklieden van de Terrenoire broers kwamen naar de *graniterie* van Le Mayet-de-Montagne evenals Marcel Jacquet vanaf 1937. Vanaf Le Mayet-de-Montagne ligt de granietgroeve van Jacquet in de richting van Vichy. Op anderhalve kilometer voorbij het kruispunt met de weg naar Arronnes bevindt zich de verlaten granietgroeve van Jacquet.⁴

¹ R. Terrenoire, 1994, *100 ans d'exploitation granitière en montagne Bourbonnaise et Forez - , Les amis de la montagne Bourbonnaise n°39 décembre 94*

² Verklarende nota geologische kaart van Frankrijk 1/50000 Le DONJON, BRGM, 2009, p.36

³ Cyrille Delangle, *La graniterie de Pont de Miellin*, Terrae Genesis, p.11

⁴ <https://inpn.mnhn.fr/site/inpg/AUV0073> Enig verwantschap tussen Marcel Jacquet van Le Mayet de Montagne en zijn naamgenoot luitenant-generaal Jacquet kon niet worden aangetoond.

Kort na de Tweede Wereldoorlog in 1945 werd er opnieuw graniet gedolven voor openbare werken, voor de bouwnijverheid en voor funeraire monumenten. Maar het aantal werknemers bleef beperkt. Vanaf 1950 werd concurrentie met granieten uit andere regio's in Frankrijk, uit de Tarn en uit Bretagne en uit het buitenland sterk voelbaar. Grootschalige exploitaties en meer efficiënte moderne werktuigen voor ontginning en bewerking van het graniet uit de andere regio's en uit het buitenland werden goedkoper dan het lokaal graniet. De *graniterie* van Le Mayet-de-Montagne gaat graniet uit de Tarn en uit Bretagne aankopen en zwart graniet uit Zuid-Afrika en uit Zweden, blauwe en groene *Labrador* uit Noorwegen en rode *Balmoral* uit Finland. Vanaf 1985 gaat het bergaf met de lokale exploitaties. In 1989 houdt de laatste ontginning van siergranieten op te bestaan.¹ Het granietmassief van Le Mayet-de-Montagne in het natuurgebied *La Montagne Bourbonnaise* van het departement Allier, bestaat uit graniet met verschillende kleur- en textuurvariaties, dat rond de eeuwwisseling van de negentiende met de twintigste eeuw, in verschillende groeves artisanaal werd ontgonnen.

De grafsteen en de zerk van het familiegraf Jacquet-de Haveskercke op het rondpunt voor militairen in de begraafplaats van Elsene bestaat uit *granit du Mayet*.

De grafsteen en de zerk vertonen strakke geometrische vormen van de art-decostijl terwijl de trofee eerder verwijst naar het flamboyante en glorieus verleden tijdens de belle-époque periode. Voor het ontwerp van het familiegraf werd een beroep gedaan op de getalenteerde architect Henry Lacoste. De firma Emile Beernaert kreeg de opdracht toegewezen.

Foto van het monument Jacquet- de Haveskercke, door fotograaf H. Kerckhoff. Fonds Beernaert, collectie Epitaaf vzw.

¹ R. Terrenoire, 1994, *100 ans d'exploitation granitière en montagne Bourbonnaise et Forez* -, Les

amis de la montagne Bourbonnaise n°39 décembre 94.

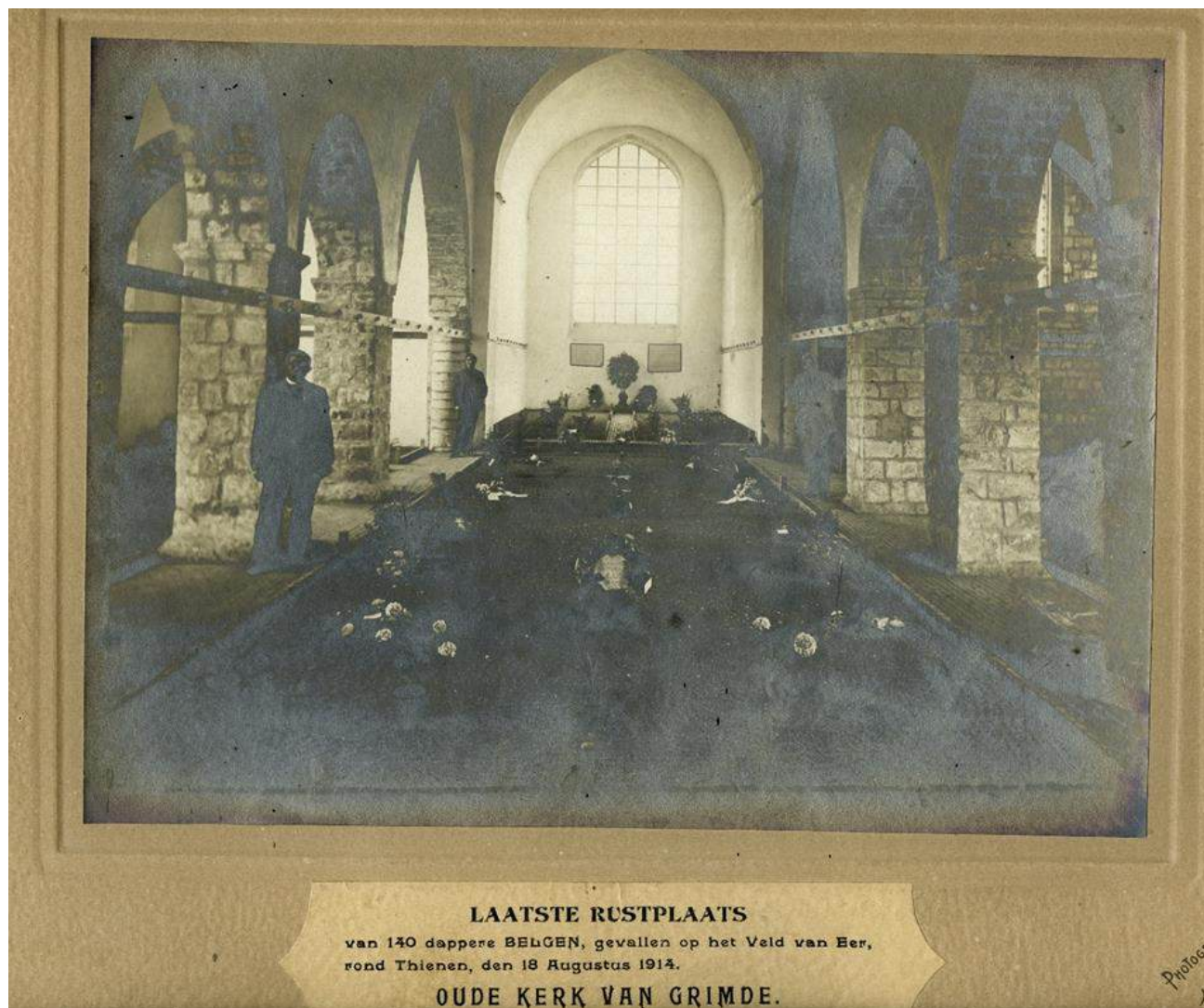
3.

Aanwinsten bibliotheek en archief Epitaaf

Een merkwaardige foto uit WO I in de Necropoliskerk te Grimde

LODE DE CLERCQ

FOTO'S VAN DE AUTEUR, TENZIJ ANDERS VERMELD

Onlangs verwierf epitaaf een historische opname wellicht rond 1915 gemaakt door de Tiense fotograaf Jean Leyssens die bekendheid verwierf met zijn architectuuropnames.¹ De opname (zilverbromidedruk ingelijst in een kartonnen passe-partout in blinddruk) toont de middenbeuk en het koor van de vroeg dertiende-eeuwse kerk van Grimde, die op dat

moment reeds erg was vervallen en waarvan de vloer was uitgebroken en de aarde bezaaid was met rouwkransen en ruikers. Aan de pijlers der scheibogen hangen houten latten met gedraaide knoppen om kransen aan te hangen. Op de paden bezijden de grafzone staan medewerkers in kostuum. Links vooraan menen we Léonard Reynaerts te herkennen, de leider van

¹ De fotografiefamilie Leyssens was afkomstig uit Leuven. In 1911 opende ze een fotostudio onder de naam 'Photographie Moderne' op de Grote

Markt van Tienen. Zie S.F. Joseph, T. Schwilden en M.C. Claes, *Directory of Photographers in Belgium 1939-1905*. Antwerpen 1997, Volume I, p.256.

de werkzaamheden. Onder de foto staat het opschrift “Laatste Rustplaats van 140 dappere Belgen, gevallen op het Veld van Eer, rond Thienen, den 18 Augustus 1914 , Oude Kerk van Grimde”.

Deze specifieke afwerking van deze foto wijst op de productie in oplagen die in die dagen ongetwijfeld een gretig publiek zal hebben gevonden. Een variant van deze foto werd eveneens gebruikt voor een verspreiding door middel van een postkaart.

Postkaart, zoals te zien op de website “Tienen weleer” en er gedateerd 1928
<https://tienen.weleer.be/grimde-necropolis/923>

Soldaten bij Tienen
https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2014/08/18/tegenslag_bij_tienen18augustus1914-1-2055082/

¹ Sophie de Schaepdrijver, *De Groote Oorlog, Het koninkrijk België tijdens de Eerste Wereldoorlog*, Amsterdam 1997.

De Duitse inval in België vond plaats door het zogenaamde Maasleger onder leiding van generaal Otto von Emmich ter hoogte van de oninneembaar geachte forten van Luik in de ochtend van 4 augustus 1914. De stad zelf werd reeds op 7 augustus ingenomen maar de forten vielen slechts na taaie weerstand op 16 augustus.¹ Ondertussen was het Duitse leger reeds doorgestoken richting Tienen alwaar het Belgische leger zich rond Sint Margriete in verdediging had opgesteld. Op 18 augustus botste het Duitse bataljon op de voorpost van Neerlinter die met artilleriegeschut onschadelijk werd gemaakt. In de komende uren werd de zogenaamde “Slag van Sint-Margriete-Houtem” ondernomen, waarbij de Belgen, totaal uitgeschakeld, tegen 16.30 u zich op bevel van kolonel Guffens moesten terugtrekken. Het 22e linieregiment verloor daarbij 1250 leden op een totaal van 2400 manschappen.

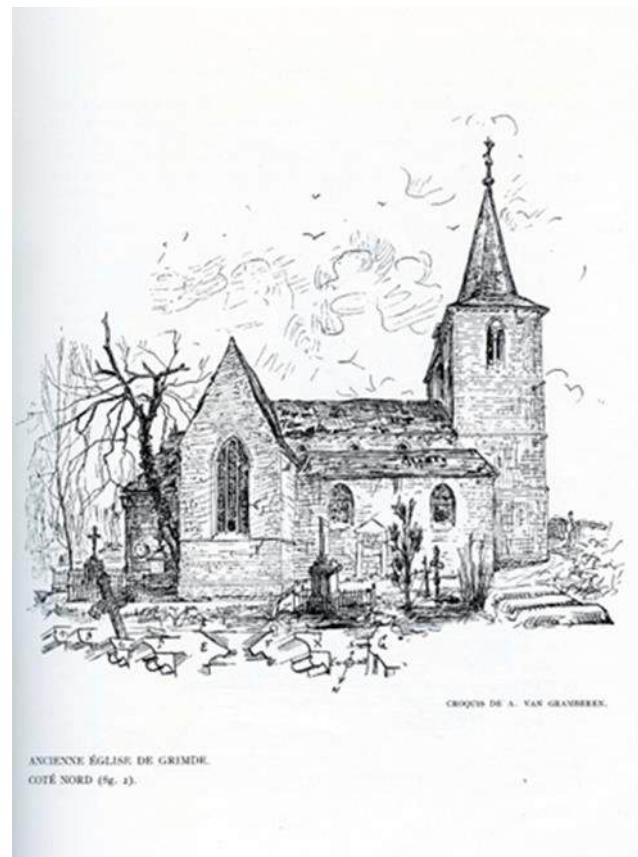
In het voorjaar van 1915 herbegroef Léonard Reynaerts (1890-1965), medewerker van het Rode Kruis, niet minder dan 145 gesneuvelden in de bouwvallige kerk van Grimde.

Reynaerts was sinds 1909 vrijwilliger bij de Tiense afdeling van het Rode Kruis. Van 11 november tot 21 maart 1915 maakte Reynaerts samen met politieagent Camille van Maercke deel uit van de 'Gemeentelijke Ontgravingsdienst'. De werkzaamheden werden onder de naam "Le souvenir du Soldat Belge, 18 août 1914, Service d'exhumation" verder gezet. Ondanks het verbod van de Duitse Bezetter slaagde de fotograaf Jean Leyssens, de auteur van onze foto, erin om stiekem een foto te maken van de ontgravingswerken te Oplinter. De ploeg werd voor de herbegraving te Grimde tot 11 man uitgebreid. Op 3 juni 1915 werd de laatste ter aarde bestelling uitgevoerd in de Sint Pieterskerk van Grimde.¹

Iconografie van de Belgische Helden niet gespeend van enige pathetiek.

¹ Lutgart Vrancken, *De Atomaschriften van Leonard Reynaerts*, in: De Reesteen, December 2014. <https://www.dereesteen.be/filter/groote-oorlog/De-Atoma-schriften-van-Leonard-Reynaerts>

Tekening A. Van Gramberen, in: *Bulletin des Métiers d'Art*, Deuxième année Nr 3, Septembre 1902, p. 77.

De Sint Pieterskerk te Grimde verkeerde sinds het midden van de 19de eeuw in een relatief slechte staat. Gevolg hiervan was dat men, merkwaardig genoeg, de Brusselse vrijdenker Adolphe Samyn (1842-1904), aanstelde voor het ontwerpen van een nieuwe parochiekerk nl. de Sint-Pieter en Sint-Paulus die in 1880-1882 werd opgetrokken in neo-romaanse stijl.² Dit initiatief gebeurde wellicht in functie van de latere afbraak van de oude kerk. Deze oude kerk, waarvan de beuk en de toren nog opklimmen tot de overgangsstijl uit de vroege twaalfde eeuw en het koor uit de vijftiende en de transepten uit de 15de en 16de eeuw werd bestudeerd in een artikel door de Tiense kunstschilder en historicus Arthur van Gramberen (1873-1940)³ in het Bulletin des Métiers D'art uit

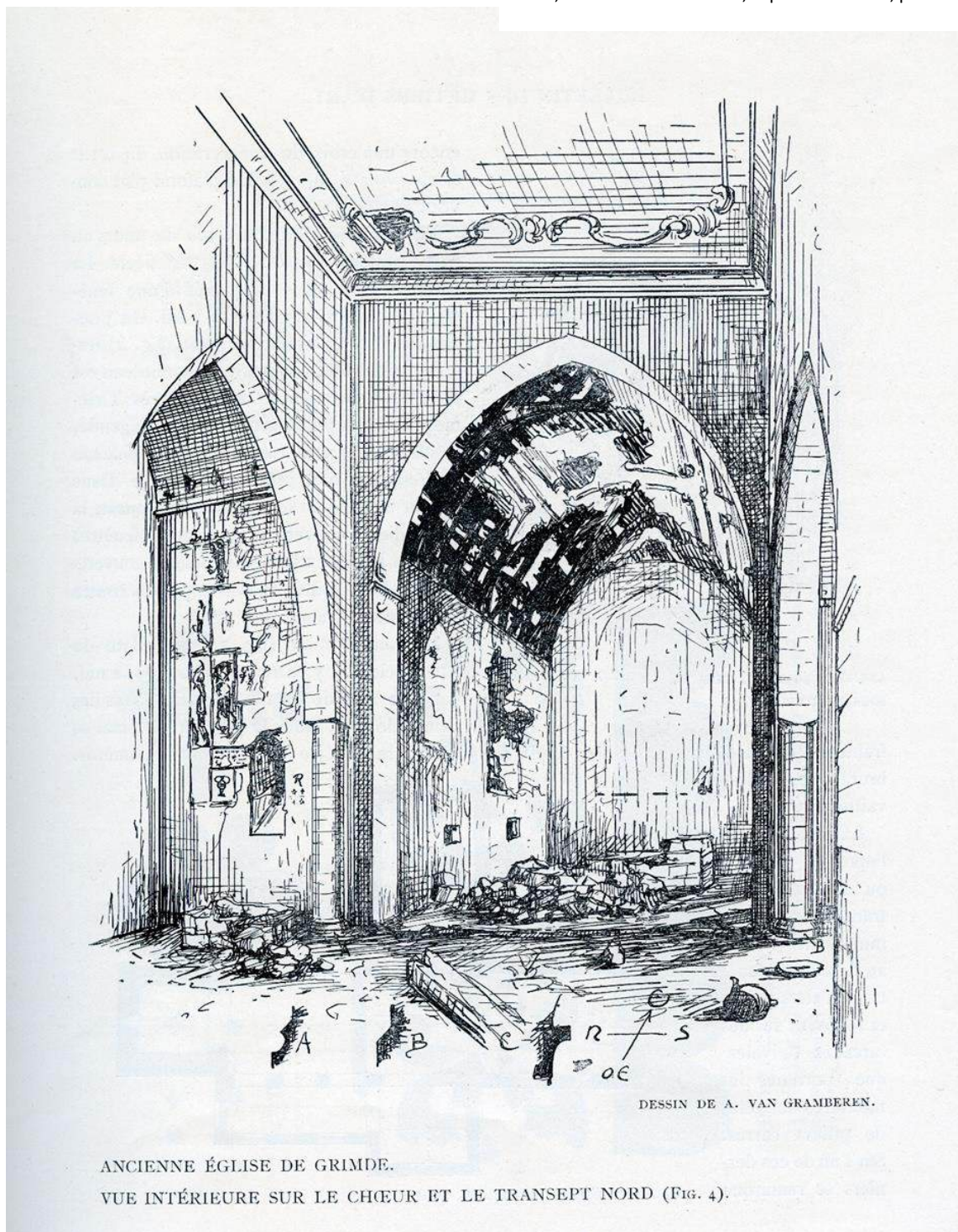
² Benoit Mihail, *Samyn Adolphe*, in: Repertorium van de Architectuur in België, Antwerpen 2003, pp. 494-495.

³ Gramberen (-Courtois). In: *De Sint Lucasscholen en de Neogotiek 1862 – 1914*, Leuven 1988, p.358.

1902.¹ Van Gramberen, die hierin gesteund werd door de academici Kanunnik Raymond Le-maire (1878-1954) en Stan Leurs (1893-1973) kon voorkomen dat het kerkje gesloopt werd. Uiteindelijk volgde de definitieve bescherming pas in 2002 en het is zeer aannemelijk mocht dit 13de-eeuwse gebouw géén nieuwe functie hebben gekregen dat het zou zijn afgebroken.

Hij schetst niet alleen de chronologie van het gebouw maar laat ook de oude dakvorm zien met lessenaarsdaken boven de zijbeuken en basilicale lichtbeuk, de oude gotische vensters en de zwaar aangetaste 18de-eeuwse stucplafonds.

Tekening A. Van Gramberen in : Bulletin des Métiers d'Art, Deuxième année Nr 3, Septembre 1902, p. 79.

¹ A. Van Gramberen, *L'église de Grimde*, in : *Bulletin des Métiers D'Art*, Deuxième Année, N° 3, Septembre 1902, pp. 76 – 83.

Van Gramberen toont nog de resten van de muurschilderingen en strooit nog wat zout in de wonde: « Il y a une cinquantaines d'années des antiquaires anglais ont acheté une quantité de statues en bois du XVe siècle d'un ouvrage remarquable, qui ornait l'église ».

De 18de-eeuwse uitmontering met stucwerken o.a. in Lodewijk XV-stijl vertoont reeds grote lacunes en zou trouwens bij de komende restauratie van Govaerts helemaal worden verwijderd.¹

Door het feit dat reeds in 1915 de kerk dienst deed als oorlogsbegraafplaats werden de afbraakplannen opgeborgen en dacht men in de richting van een meer permanente en hoogstaande vormgeving van dit nationaal gegeven. Uiteindelijk was het Lucien Beauduin (1869-1949)² de gefortuneerde directeur van de Suikerraffinaderijen van Tienen en liberaal politicus, die als mecenas zou optreden. Als architect vroeg hij hiervoor de Brusselse tekenaar en architect Léon Govaerts (1860-1930), die ook ontwerpen maakte voor de heropbouw van Leuven. In het geval van de Stad Leuven, waar reeds sinds 1915 geijverd werd voor een passende oplossing voor de huizen langs de Grote Markt en waarbij experts als Kanunnik Lemaire zorgden voor een 'historische' begeleiding ging men meestal voor een weelderig Brabants stijlmalgaam. Bij het bekende Moorken, dat pas opgetrokken werd in 1923, gaat het om een aangepaste variant die verwijst naar de huizen op de Brusselse Grote Markt.³ Na de oprichting van de zgn. stedelijke gevelcommissie (1920) werden de eigenaars van de betrokken panden van stadswege verplicht om hun gevel te laten ontwerpen door Léon Govaerts. Hij gebruikte hiervoor een tamelijk eclectisch concept waarin lokale stijlelementen uit de 17de en 18de eeuw werden geïntegreerd.⁴

Govaerts werd te Tienen aangesteld voor het ontwerp van het Oorlogsmonument ter ere van de gesneuvelden en gedeporteerden van WO I,

met vermelding van Liège, Haelen, Houthem, Yser, dat zich op de Kalkmarkt bevindt met op de achtergrond het transept van de O.L.Vrouw ten Poel. Met Houthem wordt de slag om Sint-Margriete-Houtem bedoeld, dus ook voor de gevallen die te Grimde begraven liggen. Het beeldhouwwerk dat het monument bekroont is van Egide Rombaux (1863-1942), een van de bekendste Belgische beeldhouwers van dat moment. Het stelt een lopende vrouwelijke figuur voor op een wereldbol die in verband wordt gebracht met Nikè (Victoria), de godin van de Overwinning. Dit is een magere troost wetende dat in 1914 het Belgische leger op korte tijd het onderspit moest delven, en dat de veldslag van Sint-Margriete-Houtem slechts een uur duurde vooraleer de Belgen zich in allerijl moesten terugtrekken of ze werden integraal afgeslacht. Rombaux vervaardigde ook het oorlogsmonument van Koksijde.

Tienen, Kalkmarkt, Herdenkingsmonument WO I naar ontwerp van L. Govaerts en met een bekronend beeld van E. Rombaux (1865 – 1942). Dit beeld heet in de volksmond 'De Gouden Madam'. Foto KIK.

¹ Beauduin schonk aan de Katholieke Universiteit van Leuven een donatie die mede toeliet een gebouw op te trekken voor de Farmaceutische Wetenschappen.

² De familie Beauduin geldt nog steeds als een van de rijksten van België.

³ M. Smets wetenschappelijke leiding, *RESURGAM. De Belgische wederopbouw na 1914*, Brussel 1985,

o.a. platen p. 12 en p.147. Voor het huis 'de Moriaen' op de Grote Markt te Leuven maakte Govaerts drie opeenvolgende voorstellen in 1919, 1921 en 1922. In het eerste en het laatste werden laatgotische elementen opgenomen en tot een coherent geheel samengesmeed.

⁴ <https://id.erfgoed.net/themas/1036>

↑ Grimde, de Sint Pieterskerk nu Necropolis, huidige toestand die goed de eenmaking laat zien door arch. L.Govaerts in de periode 1922 – 1928. Foto L.D.C.
 ↓ Zijportaal. Foto L.D.C.

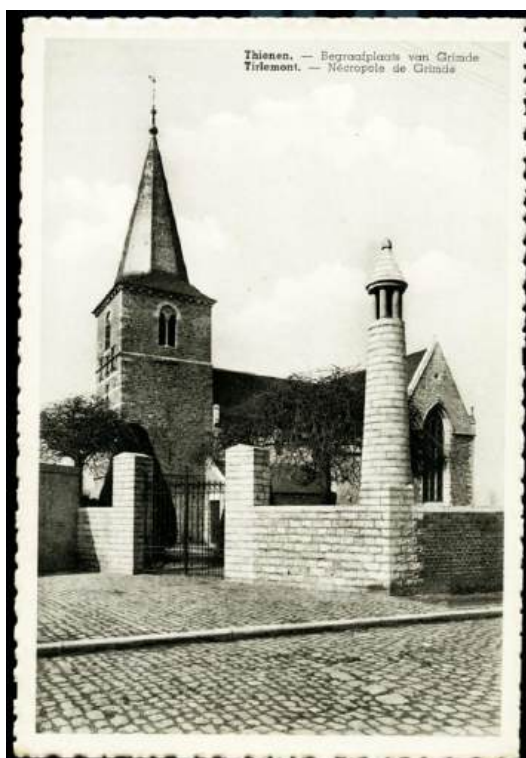

Voor de restauratie van de afgetakelde kerk van Grimde hanteerde Govaerts een historiserende eenmaking waarbij de bouwontwikkeling nage-nog werd genegeerd. Wel werd de basilicale opstand terug hersteld met de mooie daklijst op de natuurstenen consoles.

Er werd in een nieuwe toegang voorzien in de zuidelijke zijbeuk om de rouwenden en anderen gemakkelijk binnen te laten.

De deuren met koperbeslag zijn een mooi geheel in de nieuwe monumentale Christelijke kunst gerealiseerd door de firma Claudoré uit Bergen die ook ornamenten verzorgde voor het Paviljoen 5 ontworpen door architect en meubelontwerper Jacques Dupuis voor de expo '58.

In de noordelijke zijbeuk bleef de oorspronkelijke dichtgemaakte toegang bewaard die gevormd wordt door enkele stijlen en een min of meer driehoekige latei, dit alles vervaardigd in reuzen kwartsietblokken (zgn. Kwartsiet van Tienen, de regionale variant van Overlaar).

Kerk en omheiningmuur met dodenlantaarn ontworpen door L. Govaerts. Postkaart V. Dutroux

Het bestaande kerkhof werd voorzien van een nieuwe natuurstenen omheiningmuur met op de hoek, naast de toegang, een monumentale dodenlantaarn naar Frans voorbeeld.¹

In de kerk zelf kreeg elke begraaving, waarvan de namen werden bijgehouden sinds 1914-1915, een individueel monument in bleke kalksteen bestaande uit een schuin aflopende plaat en een lage stèle.² Onderaan de stèle is een helm gehouwen met eikenloof. Het inkorten van de stèle is vermoedelijk het gevolg van de optie van de architect om toch min of meer een overzicht te kunnen behouden in de kerk.

Rij van tombes in de zijbeuk. Foto L.D.C.

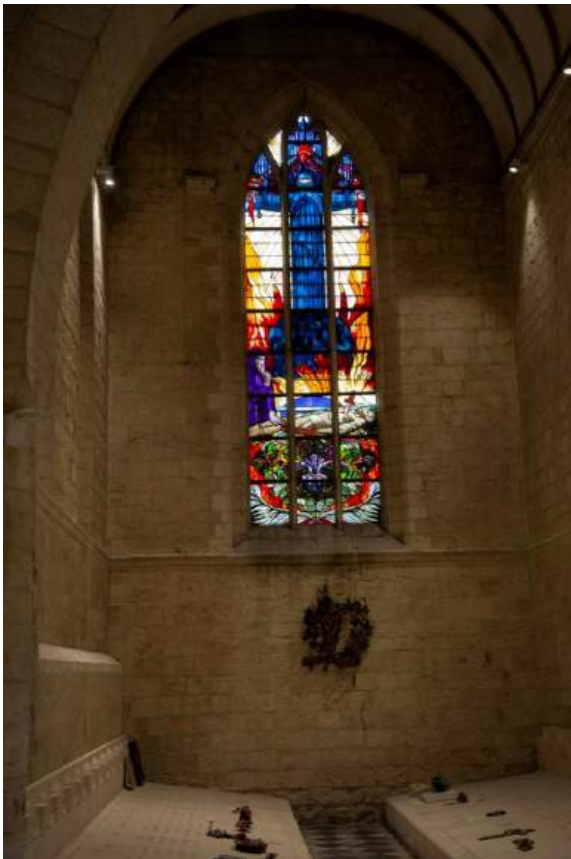

¹ Dodenlantaarns zijn bekend van Franse begraafplaatsen uit de Middeleeuwen en werden gebruikt om wat licht te geven op het kerkhof voor bezoekers.

² Dit wijkt af van het zgn. Belgische soldatengraf dat in 1924 werd ontworpen door Arch. F. Symons en dat in 1925 algemeen in gebruik werd genomen. Dit graftype heeft enkel een versierde stèle.

Grimde, zijbeuk, nog steeds worden bloemen en kransen, soms gemengd met oude foto's ter herdenking bijgeplaatst. Foto L.D.C.

↑ Glasraam in het zuidelijk transept verbeeldende 'Oorlog', met complexe iconografie. Bovenaan een gesluisde figuur, een dode met een dolk in het hart en een rouwfiguur.

→ Herinnering. Een gestileerde figuur die opstaat uit een vlammenzee.

Foto's L.D.C.

De kerk is voorts voorzien van merkwaardige glasramen die ontworpen zijn door de Brusselse kunstschilder Maurice Langaskens (1884-1946) die in 1914 als vrijwilliger in dienst ging en daarna drieënhalf jaar lang doorbracht in drie Duitse kampen. Het lijkt wel of het lijden dat in zijn toenmalig werk doorzindert ook sterk de vormtaal en het palet heeft bepaald. Voor de uitvoering op glas werd hij bijgestaan door de glazenier Jean Wyss. Dit glazenierswerk bepaalt in hoge mate de sfeer in de necropolis.

Lucien Beauduin overhandigde , na de restauratie en aanpassingen, in 1928 de sleutels aan de stad Tienen die sindsdien instaat voor dit patrimonium.

Rond de kerk ligt nog het oud kerkhof met soms monumentale 19de-eeuwse tombes. Spijtig genoeg werden de laatste tientallen jaren reeds hele rijen verwijderd, hetgeen afbreuk doet aan het geheel van de site daar de soldaten centraal liggen met daarrond een gemeenschap van burgers.

In het oksel van zuidtransept en koor staat de grafkapel waarin de mecenas Lucien Beauduin werd begraven.

Ten noorden, dieper gelegen op de helling, ligt dan het Hedendaags kerkhof.

↑ Aan de zuidzijde van de kerk met grote hiaten in rijen tombes. Foto L.D.C.

↓Foto Joeri Mertens (Wikimedia)

4. BLOEMLEZING UIT DE PERS

PIERRE BREWEE

Duitsland wil dan toch 1,5 miljoen euro investeren in de Duitse militaire begraafplaats in Lommel

Website VRT Nieuws, 19 juni 2025

Duitsland stelt nu toch voor om 1,5 miljoen te investeren in de renovatie van de Duitse militaire begraafplaats in Lommel. De Duitsers schrapten eerder de renovatieplannen om financiële redenen en alle personeel moest vertrekken, alleen de (hoogstnodige!) tuinmannen bleven aan het werk. Nu is er in Duitsland dus wel geld, zij het minder dan oorspronkelijk gepland en op voorwaarde dat de provincie en de stad Lommel mee investeren.

Enkele maanden geleden wilde Duitsland niet langer investeren in het educatief programma op de militaire begraafplaats in Lommel. Er waren wel nog via een vzw beperkte middelen om het educatief centrum en de jongerenverblijfplaats een tijdlang te laten bestaan. Nu maakt Duitsland dus toch geld vrij, niet meer voor een nieuw belevingscentrum, maar wel genoeg om toeristisch en educatief verder te kunnen gaan.

De Duitse oorlogsbegraafplaats, gelegen in de Lommelse deelgemeente Kattenbos, is de grootste West-Europese begraafplaats uit de Tweede Wereldoorlog, 16 hectare groot. Meer dan 39.000 gesneuvelden vonden hier hun laatste rustplaats.

In een eerder Duits plan werd melding gemaakt van een groot belevingscentrum. "Toen ging het om een budget van 3 miljoen euro, maar er kwam een budgettaire kink in de kabel" zegt schepen van erfgoed Dirk Vanderhoydonks (CD&V). "Van een groot belevingscentrum is geen sprake meer, het nieuwe plan gaat uit van

4 aspecten: een museum, een educatief en toeristisch aspect en de horeca." De stad

Lommel is bereid mee te gaan in dat project en daar 150.000 euro in te investeren. "Voor de stad Lommel is het educatieve en toeristische aspect belangrijk", zegt schepen Vanderhoydonks. "Wij hadden gedacht aan een soort Oosthoek-verhaal, en ook de horeca is belangrijk voor ons." De stad Lommel wil liefst met vrijwilligers werken.

Duitsland vraagt niet alleen dat de stad Lommel mee investeert, maar ook de provincie, maar deze heeft nog geen officiële vraag gekregen, laat gedeputeerde Igor Philtjens weten. Volgens de stad Lommel zal het kabinet van bevoegd minister Weyts contact opnemen met de deputatie.

Archeologen vinden graven van Vikingen in Denemarken

Website ninome.nl/levensstijl, 20 juni 2025

Zeven kilometer ten noorden van Aarhus, in de stad Lisbjerg, heeft een team archeologen 30 graven uit het Vikingtijdperk ontdekt met talrijke voorwerpen zoals glazen kralen, munten, aardewerk, scharen en vooral een uitzonderlijke houten kist versierd met edele metalen die mogelijk toebehoorde aan een hooggeplaatste vrouw.

De vondst maakt deel uit van een reeks eerdere vondsten rond Aarhus, dat in de Vikingtijd bekend stond als Aros, en bevestigt de rol van Aarhus als een van de belangrijkste politieke en commerciële centra in Scandinavië. Deze vondsten in Lisbjerg voegen zich bij andere opmerkelijke ontdekkingen in de omgeving van Aarhus. Samen schetsen ze een beeld van een aristocratische elite die verbonden was met de koninklijke macht en geïntegreerd was in het uit-

gebrede en dynamische netwerk van de Vikingen, legt Kasper H. Andersen uit, historicus bij het Moesgaard Museum en gespecialiseerd in deze periode.

Het belangrijkste van de ontdekte voorwerpen is een kist van ongeveer 32×32 centimeter, gesneden uit eikenhout en verstevigd met beslag op de hoeken en zijanten, waarvan sommige tekenen van verzilvering vertonen. Het ingewikkelde slot en de decoratieve details – zoals fijn gerangschikte klinknagels – suggereren dat het geen alledaags voorwerp was, maar eerder een kostbaar bezit. Binnenin vonden onderzoekers een schaar van 14 centimeter, een zilveren filigraan kraal (mogelijk een broche), een naald en wat lijkt op een lint versierd met gouddraad.

Kisten van dit type zijn uiterst zeldzaam. We weten slechts van één vergelijkbaar exemplaar, gevonden in Haldum, ongeveer 12 kilometer van hier, legt het team uit. Het feit dat de kist persoonlijke luxeartikelen bevat versterkt de theorie dat de kist toebehoorde aan een vrouw met een hoge status die begraven werd met haar meest waardevolle bezittingen. De kist is nog steeds ingebed in het blok aarde waar hij werd gevonden, terwijl er röntgenfoto's van worden gemaakt om de kwetsbare structuur niet te beschadigen.

De graven, die archeologen nu dateren tussen 900 en 1000 na Christus, vertonen enige variatie. Sommige bevatten grafgiftten die rijk zijn aan metalen en kralen, terwijl andere bescheiden zijn, wat wijst op sociale verschillen tussen de bijzettingen. Dit zou een machtige familie en hun bedienden kunnen zijn, suggereert Andersen.

De site is niet geïsoleerd, want op slechts een kilometer afstand lag een herenboerderij, voor het eerst opgegraven in 1989, die een oppervlakte van 19.000 vierkante meter besloeg – gelijk aan twee hectare – en werd beschermd door een palissade met een monumentale ingang van drie meter breed, richting het zuiden van Aros. De verbinding tussen de boerderij en de stad was duidelijk: een hoofdweg verbond de twee punten en vergemakkelijktte het verkeer van goederen en mensen, voegt de historicus toe.

Voorlopig onderzoek wijst uit dat de graven heidens zijn, dat wil zeggen dat ze dateren van voor de kerstening van Denemarken en een afspiegeling zijn van complexe begrafenisgebruiken. De doden werden niet alleen begraven met hun bezittingen, maar deze voorwerpen onthullen ook handelsrelaties over lange afstanden, zegt Andersen. Munten en materialen zoals barnsteen en goud tonen bijvoorbeeld banden aan met andere regio's in Europa.

De ontdekking bevestigt opnieuw het belang van de regio Aarhus in de 9e en 10e eeuw, toen het fungeerde als een knooppunt voor handel en koninklijke politiek en Aros en omgeving de thuisbasis waren van een gelaagde samenleving, waar elites de middelen beheersten en invloedrijke netwerken onderhielden. De aanwezigheid van zulke gevarieerde graven in de buurt van een versterkte boerderij suggereert dat Lisbjerg een machtsplaats was en niet zomaar een dorp, concludeert Andersen.

Gent: grafplaten van Willem Wenemaer en Margaretha's Brunen zijn erkend als Vlaamse Topstukken.

Website VRT Nieuws, 25 juni 2025

De grafplaten van Willem Wenemaer en Margaretha's Brunen uit de 14e eeuw in de collectie van het STAM in Gent zijn erkend als Vlaamse Topstukken. Samen met vier andere objecten uit het stadsmuseum krijgen ze voortaan een beschermde status. De collectie van het STAM telt nu bijna zeventig erkende Topstukken.

Willem Wenemaer en zijn echtgenote Margaretha's Brunen behoorden tot een vooraanstaande Gentse patriciërsfamilie uit de lakenhandel. In 1323 richtten zij een godshuis op voor ouderen aan het Sint-Veerleplein, waar ze ook begraven werden.

Hun rijk gedecoreerde grafplaten maken deel uit van de vaste opstelling 'Het verhaal van Gent'. "Deze grafplaten vertellen een stukje van de rijke geschiedenis van onze stad en haar bewoners", zegt cultuurschepen Astrid De Bruycker (VOOR GENT).

Ook een wapenschild, een fragment van een koperen grafplaat met vrouwengelaat en de grafplaat van Leonard Betten - abt van de Benedictijnenabdij van Sint-Truiden tot zijn dood in 1607 - werden toegevoegd aan de Topstukkenlijst. De meeste objecten worden bewaard in het depot. Topstukken mogen Vlaanderen niet verlaten zonder expliciete toelating.

Ieper: twee middeleeuwse grafplaten erkend als Vlaamse Topstukken

Website VRT Nieuws, 9 juli 2025

2 museumstukken van het Yper Museum in Ieper worden opgenomen in de Vlaamse Topstukkenlijst. Het gaat om de koperen stichtingsplaat en de koperen lijst van de grafplaat van het echtpaar Pieter Lansaem en Lizebette Pauwelins uit de 15e eeuw. "Voor het eerst krijgt het middeleeuwse erfgoed van Ieper de erkenning die het verdient", zegt Els Veraverbeke, Conservator Ieperse musea.

Het echtpaar Pieter Lansaem en Lizebette Pauwelins was niet alleen heel welvarend, maar behoorde in de 15e eeuw ook tot de absolute elite van de stad Ieper. Bij hun overlijden aan het einde van de 15e eeuw werden ze met alle égarde begraven in de kapel van het Onze-Lieve-Vrouwehospitaal. In alle kerken van de stad werden misvieringen voor hen gehouden.

Naast hun graf werd een stichtingsplaat gehangen en rond de grafplaat kwam een koperen lijst. Op de stichtingsplaat staat beschreven dat bij hun overlijden hun vermogen aan verschillende kerken, kloosters en godshuizen moet worden geschonken. In ruil moesten zij dan misvieringen inrichten voor het echtpaar en uitdelingen verzorgen aan de armen.

De grafplaat toont dan weer de levensfasen van de mens. In 16 taferelen zie je een jongen opgroeien tot een jonge man en verder uitgroeien tot een succesvolle zakenman. Zijn leven eindigt als oude man en de laatste afbeelding toont het graf.

Links en rechts op de lijst zie je ook de 2 wapenschilden van beide echtgenoten en in de hoeken staan de symbolen van de 4 evangelisten afgebeeld. Voor de laatste rustplaats van het

echtpaar zijn kosten noch moeite gespaard, dat bewijst ook de koperen lijst van de grafplaat. Beide middeleeuwse museumstukken van het Yper Museum zijn nu toegevoegd aan de Vlaamse Topstukken. Dat is een lijst van objecten die door hun uitzonderlijke historische, cultuurhistorische, archeologische, wetenschappelijke of artistieke betekenis als zeldzaam en onmisbaar beschouwd worden. De toevoeging aan de lijst betekent nu dat er voor beide stukken enkele speciale maatregelen gelden. Zo mag een Topstuk geen fysieke ingreep ondergaan zonder voorafgaande toestemming. En mag het object Vlaanderen niet verlaten zonder goedkeuring, zelfs niet voor bruikleenovereenkomsten.

"Voor het eerst krijgt het middeleeuwse erfgoed van Ieper de erkenning die het verdient. Het is een mijlpaal voor onze stad, waarmee we onze rijke geschiedenis in de schijnwerpers zetten en Ieper als erfgoedstad op de kaart plaatsen", zegt Els Veraverbeke, Conservator Ieperse musea.

Britse stad Wolverhampton voert duurdere graven in voor bredere kisten

Website VRT Nieuws, 14 augustus 2025

In Wolverhampton in Groot-Brittannië leidt een nieuwe maatregel op de gemeentelijke begraafplaats Danescourt tot ophef. Families die een breder graf nodig hebben door het gewicht van de overledene, betalen voortaan 20 procent meer. Critici spreken van een "vetbelasting" en vinden het discriminerend, de gemeente wijst op stijgende obesitascijfers en hogere kosten.

Op de Danescourt-begraafplaats in Tettenhall, een wijk in Wolverhampton, kost een graf van 1,80 meter breed voortaan omgerekend zo'n 3.140 euro. Dat is 20 procent meer dan het standaardtarief voor een graf van 1,50 meter. Volgens de stad is die prijsstijging nodig omdat bredere graven meer plaats innemen, extra graafwerk vereisen en hogere afvoerkosten voor de aarde met zich meebrengen.

Wolverhampton kampt volgens een onderzoek uit 2021 met een obesitasgraad van 33,3 procent, tegenover een nationaal gemiddelde van

25,9 procent. "We zien een stijgende vraag naar grotere graven, daar moeten we op inspelen", klinkt het bij de gemeenteraad.

De gemeente benadrukt dat Wolverhampton niet de enige stad is met hogere tarieven voor bredere graven. Ook in Birmingham, Walsall en andere steden gelden gelijkaardige regels. Bovendien zouden bredere graven in Wolverhampton nog steeds goedkoper zijn dan bij sommige buurgemeenten.

Toch klinkt er kritiek. Uitvaartondernemer Ross Hickton noemt de prijsverhoging "niet eerlijk" en een "fat tax" of "vetbelasting". "Mensen hebben hun hele leven belastingen betaald aan Wolverhampton en krijgen nu te horen dat een graf 20 procent duurder is door de omvang van hun dierbare. Dat is niet eerlijk."

Ook inwoners voelen zich gevisieerd. "Ik word gestraft omdat ik dik ben", zegt buurtbewoonster Rosemarie McLaren aan BBC. Selena Harris vraagt zich af hoe mensen uit de voornamelijk arme buurt de extra kost zullen kunnen betalen. "De gemeente heeft het financieel moeilijk en probeert dat op deze manier op te lossen."

Niet iedereen ziet echter een probleem. "Er is tegenwoordig veel obesitas, vaak door eigen keuzes en zonder er iets aan te doen", vindt inwoner Russell Smallman. "Daar heb ik geen medelijden mee."

West-Afrikaans DNA in Angelsaksische graven

Nieuwsbrief EOS Wetenschap, 20 augustus 2025

Begin jaren tachtig stootten archeologen in Updown, een plek nabij Kent, op een begraafplaats uit de zevende eeuw. De lichamen behoorden tot een Angelsaksische gemeenschap, nazaten van Germanen die rond 450 na Christus vanuit het noorden van Europa richting Engeland migreerden. Een recente analyse van oud DNA uit deze grafsite bevestigde de Angelsaksische afkomst van de menselijke resten. Van één individu, een jonge vrouw die rond 650 n.C. leefde, bleek 33 procent DNA afkomstig uit West-Afrika, meer bepaald uit een streek die ongeveer samenvalt met Nigeria vandaag. Haar

West-Afrikaanse afstamming loopt langs vaderskant, haar grootvader moet uit die regio afkomstig geweest zijn. De rest van haar genetisch materiaal komt uit het noorden van Europa, in lijn met de rest van de mensen op de begraafplaats.

Bij vergelijkbaar onderzoek op oud genetisch materiaal afkomstig van Worth Matravers, een begraafplaats uit dezelfde periode nabij Dorset, dook een tweede individu op met West-Afrikaanse voorouders. Het DNA van een jonge man blijkt opnieuw voor een kwart DNA afkomstig uit West-Afrika en ook hier is het, net als bij de vrouw uit Updown, de grootvader langs vaderszijde die uit West-Afrika kwam. De rest van het DNA van de man is Brits-Iers, want Worth Matravers viel buiten de Angelsaksische invloedssfeer. Op twee heel verschillende plekken in het vroegmiddeleeuwse Engeland duikt dus Afrikaans DNA op.

De vrouw uit Updown lag samen met haar tantes en grootmoeder begraven. In haar graf werden een mes, een lepel, resten van een benen kam en een fraai gedecoreerde pot gevonden, typische grafgiftten voor een vroeg Angelsaksische begrafenisritus. Dat wijst erop dat de vrouw volwaardig deel uitmaakte van de gemeenschap, waarschijnlijk zelfs van de elite gelieerd aan de toenmalige koninklijke familie van Kent.

Bij beide individuen was het de vader van de vader die uit West-Afrika kwam. Geen toeval, want de periode waarin de grootvaders leefden valt samen met de herovering van Noord-Afrika door het Byzantijnse Rijk in 533-534 n.C. Die verovering werd gedreven door een nood aan nieuwe bronnen van goud, maar opende ook andere routes voor kostbare materialen die uiteindelijk hun weg vonden naar de oostkust van het vroegmiddeleeuwse Engeland. Exotische spullen zoals gouden sieraden, keramiek of ivoor waren erg geliefd bij de elite. Niet enkel om hun waarde, maar ook omdat ze een soort culturele continuïteit met het Romeinse Rijk symboliseerden omwille van hun herkomst uit het Byzantijnse Rijk.

Hoe beide grootvaders in Engeland en Noord-Europa terecht kwamen is niet duidelijk. Gedwongen migratie, slavernij dus, valt niet uit te

sluiten. Maar het zou verkeerd zijn om meteen aan slavernij te denken, enkel omdat deze individuen uit West-Afrika kwamen. Er waren ook andere manieren van mobiliteit, zoals handel.

Het vroegmiddeleeuwse Engeland was via handelsroutes verbonden met de rest van de gekende wereld, met Byzantium als knooppunt. Het DNA-onderzoek in Updown en Worth Matravers toont aan dat ook mensen dergelijke routes aflegden. Objecten bewegen zich voort onafhankelijk van mensen. Een grafgift uit het vroegmiddeleeuwse Engeland afkomstig uit Afrika of Byzantium kan door vele handen gepasseerd zijn. Het feit dat we West-Afrikaans DNA terugvinden in Engelse graven uit de zeventende eeuw laat echter zien dat de geografische mobiliteit van mensen in de vroege middeleeuwen groter was dan aangenomen.

Foto Tom Verhofstadt

Het graf van Jean-Valentin Bender (Laken, perk 5B) staat er opnieuw in volle glorie bij. Onze bezorgdheid uitgedrukt in Tafofiel 60-61, sept.-dec. 2023 p. 43 is bij deze ontkracht. Met dank aan de stad Brussel die het monument heeft gerestaureerd.

COLOFON
Epitaaf vzw

Onze-Lieve-Vrouwvoorplein 16
1020 BRUSSEL (Laken)
info@epitaaf.org
www.epitaaf.org

rekeningnr.: BE20 0682 0392 6056

Volg ons op :

<https://www.facebook.com/atelier.Salu/>

Deze Tafofiel kwam tot stand met de
medewerking van :
Tom Verhofstadt
Marc Mattheussens
Lode De Clercq
Pierre Brewée

Eindredactie en Lay-out :
Linda Van Santvoort